

Урок № 26

Тема. Політика коренізації. Форсована індустріалізація.

Мета: розкрити передумови, причини індустріалізації, визначити мету та характер індустріалізації, з'ясувати її джерела, відмітити, що в ході було досягнуто великих зрушень, які, однак, не супроводжувалися істотним зростанням матеріального добробуту людей; розвивати навички критичного мислення учнів, розвивати творчі здібності, розвивати зацікавленість, самостійність; виховувати в учнів почуття патріотизму, впевненість у собі, самостійність та відповідальність, культуру поведінки, бережне ставлення до обладнання, норми дотримання трудової дисципліни.

Тип уроку: вивчення нових знань.

Обладнання: підручник, атлас, роздатковий матеріал, презентація.

Основні дати: 1925 р.-XIV з'їзд ВКП(б) прийняття рішення про індустріалізацію; 1928/29-1932 перша п'ятирічка; 1929 р.-рік "великого перелому" встановлення одноосібної влади Й.Сталіна; 1933-1937р.р. друга п'ятирічка, 1935р.-початок стахановського руху; 1938-1942р.р. незавершена п'ятирічка.

Основні поняття: індустріалізація, надіндустріалізація.

Хід уроку.

I. Організація навчальної діяльності.

II. Актуалізація знань учнів

Вступне слово вчителя.

У період НЕП відбулися зміни в політичній системі суспільства, у тому числі:

- укріпився авторитет диктатури;
- розгромлено опозиційні політичні партії;
- політичні процеси над опозицією.

Проблемне питання: визначити наслідки індустріалізації для України.

III. Вивчення нового матеріалу

Розповідь учителя.

1. Поняття, передумови, причини індустріалізації.

Індустріалізація-це процес побудови великого машинного виробництва в усіх галузях народного господарства.

З приходом до влади нового радянського лідера - Й.Сталіна - основна увага приділялася відбудові та посиленому розвитку зруйнованої війною та громадською війною промисловості.

Причини сталінської індустріалізації:

1. **Економічна** - технологічна та економічна відсталість СРСР від передових розвинутих країн (хоча до Жовтневої революції Російська імперія входила до десятки найбільш промислово розвинутих європейських країн);

2. **Політична** - лідери Комуністичної партії вважали, що їхня партія повинна спиратися на дрібнобуржуазні селянські маси, на робітничий клас. Але в Російській імперії робітництво було нечисленним, тому необхідно було збільшити кількість заводів і фабрик, а, отже і робітничого класу;

3. Стратегічні - Сталін вважав можливою побудову комунізму в одній окремо взятій країні. Оскільки сусідні капіталістичні держави, на його думку, не будуть терпіти поряд із собою комуністичну країну, вони рано чи пізно нападуть на СРСР. Для захисту соціалістичної вітчизни необхідна високорозвинута промисловість групи А-добувна, важка, обробна. Саме заводи цієї групи промисловості є виробниками зброї.

Починаючи з 1928 року економіка стала розвиватися відповідно до п'ятирічних планів, затверджених найвищим законодавчим органом влади. Приріст промислової продукції планувалося довести до 18-20 % на рік.

Робота з документом.

Із резолюції XIV з'їзду ВКП(Б) 23 грудня 1925 року

.....Вести економічне будівництво під таким кутом зору, щоб СРСР із країни, що ввозить машини та обладнання, перетворився на країну, що виробляє машини та обладнання, аби таким чином СРСР в умовах капіталістичного оточення не міг перетворитися на економічний придаток капіталістичного світового господарства, а був самостійною економічною організацією.....

.....поставити задачу повного забезпечення перемоги соціалістичних господарських форм над приватним капіталом, зміцнення монополії зовнішньої торгівлі, зростання соціалістичної держпромисловості та залучення під її керівництво і за допомогою кооперації дедалі більшої маси селянських господарств у русло соціалістичного будівництва.....

Запитання:

Визначте мету індустріалізації СРСР за документом.

2. Перехід до форсованої індустріалізації.

У грудні 1927р. XV з'їзд ВКП(б) ухвалив генеральну лінію на прискорену індустріалізацію народного господарства.

З кінця 1929 року розпочинається прискорена індустріалізація (форсована індустріалізація-«надіндустріалізація»).

Джерела, з яких надходили кошти на індустріалізацію:

- Селян примушували продавати державі хліб за безцінь;
- Продаж закордон національного багатства;
- Продаж сировини-вугілля, зерна, деревини тощо;
- Збільшили випуск спиртних напоїв;
- Використання безоплатної праці в'язнів.

За першу п'ятирічку 1928-1932р.р. в СРСР було збудовано 1500 промислових підприємств, 400 були збудовані в Україні Дніпрогес, «Запоріжсталь», «Криворіжсталь», «Азовсталь».

3. Результати перших п'ятирічок.

Наслідки індустріалізації для України:

1. Україна за показниками індустріального розвитку на той час зайняла провідне місце в Європі, наздогнавши Францію. У 1940 році її промисловий потенціал у 7 разів перевищував рівень 1913 року УРСР перетворилася з аграрної на індустріально-аграрну республіку;

2. Був закладений фундамент адміністративно-командної системи в економіці. Україна була перенасичена шкідливими підприємствами та

відходами від їхньої діяльності. Внаслідок бездумної надіндустріалізації, економії на природоохоронних об'єктах екологічна ситуація в республіці стала загрозливою;

3. Прискорений розвиток виробництва засобів виробництва (група А) за рахунок виробництва предметів споживання (група Б) призвів до занепаду легкої та харчової промисловості та – до зниження життєвого рівня населення;

4. Зростаюча урбанізація - збільшення кількості міського населення. Чисельність городян в УСРР у 1926-1930 рр. зросла удвічі.

5. Україна остаточно втратила економічну самостійність, її економіка була цілком підконтрольна союзним наркоматам, що перетворилися на своєрідні надмонополії.

Учнів ділимо на 3 команди, кожна команда отримує завдання.

I. команда повинна назвати позитивні риси індустріалізації.

II. команда повинна назвати негативні риси індустріалізації.

III. команда повинна охарактеризувати значення індустріалізації для України.

Доповідають команди.

Учні дають відповідь на проблемне питання.

Учитель. Давайте пригадаємо, про які зміни в українському суспільстві у 20-і роки ми дізналися на наших уроках. Які з них позитивно, а які негативно вплинули на подальший розвиток УСРР?

Давайте визначимося, про яку сферу життя українського суспільства сьогодні йтиметься. Яким було ставлення більшовиків до української мови й культури у 1917–1920 рр. Чи змінилося воно у 1920 р.?

Зверніть увагу на слова Х. Раковського та резолюцію VIII Всеросійської партконференції: «Декретирование украинского языка как языка государственного является реакционным, никому не нужным мероприятием».

Проблемне завдання

Чому політика «українізації» стала останнім кроком непу?

Учитель. Почнемо розмову з того, що з'ясуємо, чому й яким чином більшовики запровадили політику «коренізації» («українізації»).

Робота з документом

З інформаційного листа секретаря ЦККП(б)У Д. Лебеда секретарям губкомів Компартії України (серпень 1922 р.).

«ЦК дав директиву провести арешти й намітити до висилки професорів і представників інтелігенції, які явно чи таємно починають протягувати свої зміновіхівські міркування в практику культурної праці у вищій школі та інших радянських установах. Із намічених професорів і кількох лікарів більшість виявляється упертими ідеологами буржуазії, колишніми членами кадетської

партії, які зараз намагаються в новій фразеології проповідувати старі кадетські гасла».

Завдання

1) Виходячи із змісту документі, зробіть висновок, чому в представниках української інтелігенції ЦК більшовиків бачив «ворогів народу»?

2) Чи насправді це були «вороги народу», які становили загрозу для влади більшовиків? Чому?

Учитель. Створені для державних службовців три-чотиримісячні курси вивчення української мови в більшості міст функціонували формально, хоча для слухачів існувала загроза звільнення з роботи у випадку, якщо на іспиті вони отримають незадовільну оцінку. Багато слухачів відвідували заняття епізодично, спілкувалися між собою, як правило, російською мовою чи сумішню української та російської, доповіді теж, як правило, виголошувалися не українською мовою. Наприклад, в Артемівську з 8323 службовців різного рангу 3680 (44,2 %) взагалі їх не відвідували, а 796 чоловік були звільнені від занять, хоча переважна більшість з них українською мовою володіли вкрай недостатньо. Не вистачало й вчителів, тому що з 1921 по 1923 рік учительський корпус України зменшився майже з 85 до 45 тисяч. Для багатьох чиновників (совбурів, як їх називало населення) українізація була мімікрією, вивертом, несерйозним і кон'юнктурним заходом. Проводячи політику «українізації», більшовики водночас наголошували на «боротьбі двох культур», суть якої секретар ЦК КП(б) Д. Лебідь визначав так: «Російська культура в Україні пов'язана з містом і пролетаріатом, тобто «найпрогресивнішим» класом, а українська культура – з селом і «відсталим» селянством, тож обов'язок комуніста полягає в сприянні «природному процесові» перемоги російської культури».

Робота з документом

З резолюції червневого (1926 р.) пленуму ЦК КП(б)У «Про підсумки українізації»
«Соціальне коріння російського шовінізму на Україні залягає в товщі російського міського міщанства (буржуазії) та в інтелігентсько-спеціальному прошарку. При цьому треба підкреслити, що російський шовінізм на Україні має міцну пілігримку в масах російського міщанства Поза Україною. За його спиною старі, далеко не вижиті забобони щодо «українського діалекту», щодо переваги російської культури і т. ін. (розмови про переваги російської культури і висування положення про неминучість перемоги більш високої російської культури над культурою більш відсталих народів – українського, азербайджанського, киргизького та ін.. – є не що інше, як спроба закріпити панування великоросійської національності, говорить постанова XII з'їзду РКП(б).

Партія мусить вести рішучу боротьбу й у власних рядах, і в пролетарських масах проти забобонів російської та русифікованої частини пролетаріату, проти перекручувань інтернаціоналізму, проти псевдоінтернаціоналізму, русотяпства, шовінізму.

...Рішуче борючись проти пережитків російського шовінізму, що є головною перешкодою до розв'язання національного питання, партія мусить водночас боротися й проти українського шовінізму».

Запитання

Яким та чому було ставлення більшовиків до процесу «українізації», виходячи з документа?

Робота з таблицею

Учні мають ознайомитися з порівняльною таблицею «Національний стан справ в Україні у 1923 та 1927 рр.» і дати відповіді на запитання.

Параметри для порівняння	1923 р. (%)	1927 р. (%)
Українці у складі державного апарату	35	54
Українці у складі КП(б)У	23	52
Обсяги діловодства, що здійснювалося українською мовою	20	70
Україномовні школи	10,8	80
Видано книг українською мовою	27	понад 50

Питання

- 1) Дайте загальну оцінку змінам, що сталися у справі запровадження української мови.
- 2) У яких сферах успіхи у справі «українізації» були найбільш відчутними?
- 3) До яких наслідків, на ваш розсуд, мала призвести успішна реалізація політики «українізації»?

Учитель, узагальнюючи відповіді учнів, наголошує на тому, що політика «українізації» стала новим відчутним імпульсом для розвитку українського суспільства та культури.

— Це був надзвичайний період розвитку культури за часів радянської влади у нашій історії. Мені хотілося б звернути вашу увагу на активне становлення літератури у 20-і – на початку 30-х рр., бо саме на цю сферу культури політика «українізації» мала найбільший вплив. Мені хотілося б звернути вашу увагу на висловлювання письменника М. Могилянського, які, на мій погляд, найбільш

чітко ілюструють настрій національної інтелігенції періоду «українізації».

«Впечатление от статей Хвильевого подобно тому, будто в комнате, где было так душно, что было тяжело дышать, открыли окна, и легкие вдруг ощутили свежий воздух». Однак, на жаль, доля письменників М. Хвильового (покінчив життя самогубством після гонінь), М. Вороного (розстріляний у 1937 р.) та інших стали свідченням справжнього ставлення тогочасної влади до розвитку культури українського народу, а слова з їхніх творів виявилися пророчими стосовно долі України.

Обговорення проблемного завдання

Учитель. І, завершуючи обговорення завдання, мені хотілося б ще раз звернути вашу увагу на цей документ, який, на мій погляд, найбільш чітко підтвердить ваші висновки щодо причин проведення політики «українізації».

IV. Закріплення нових знань

Заповнити таблицю: (очікуваний результат від учнів).

«Індустріалізація в УРСР»

Основні завдання	Джерела	Результати
1. Подолати економічну відсталість. 2. Забезпечити економічну самостійність. 3. Створити базу для зміцнення оборони країни. 4. Побудувати комунізм.	1. Селян примушували продавати державі хліб за безцінь; 2. Продаж закордон національного багатства; 3. Продаж сировини-вугілля, зерна, деревини тощо; 4. Збільшили випуск спиртних напоїв; 5. Використання безоплатної праці в'язнів.	1. Україна за показниками індустриального розвитку на той час зайняла провідне місце в Європі, наздогнавши Францію. 2. Україна була перенасичена шкідливими підприємствами та відходами від їхньої діяльності. Внаслідок бездумної надіндустріалізації, економії на природоохоронних об'єктах екологічна ситуація в республіці стала загрозливою; 3. Занепад легкої та харчової промисловості, зниження життєвого рівня населення; 4. Зростаюча урбанізація. 5. Україна остаточно втратила економічну самостійність.

V. Підсумки уроку.

Заключне слово вчителя:

З кінця 20-х рр. радянське керівництво взяло курс на прискорену індустріалізацію в промисловості. Саме в цей період радянська Україна стала провідним економічним регіоном СРСР.

Проте за швидкі темпи будівництва було заплачено надзвичайно високу ціну - було підірване здоров'я цілого покоління, внаслідок викачування коштів із сільського господарства Україну охопив голодомор, що забрав мільйони людських життів.

Якість нових заводів та фабрик була низькою, як і якість їхньої продукції. Екологічне становище України різко погіршилось.

VII. Оголошення домашнього завдання

1. Опрацювати відповідний матеріал за підручником.
2. Підібрати додаткові матеріали до теми, підготувати повідомлення про діячів української культури 20–30-х рр.

Із резолюції XIV з'їзду ВКП(Б) 23 грудня 1925 року

Вести економічне будівництво під таким кутом зору, щоб СРСР із країни, що ввозить машини та обладнання, перетворився на країну, що виробляє машини та обладнання, аби таким чином СРСР в умовах капіталістичного оточення не міг перетворитися на економічний придаток капіталістичного світового господарства, а був самостійною економічною організацією...поставити задачу повного забезпечення перемоги соціалістичних господарських форм над приватним капіталом, зміцнення монополії зовнішньої торгівлі, зростання соціалістичної держпромисловості та залучення під її керівництво і за допомогою кооперації дедалі більшої маси селянських господарств у русло соціалістичного будівництва.....

Запитання:

Визначте мету індустріалізації СРСР за документом.

З інформаційного листа секретаря ЦК КП(б)У Д. Лебедя секретарям губкомів Компартії України (серпень 1922 р.).

«ЦК дав директиву провести арешти й намітити до висилки професорів і представників інтелігенції, які явно чи таємно починають протягувати свої зміновіхівські міркування в практику культурної праці у вищій школі та інших радянських установах. Із намічених професорів і кількох лікарів більшість виявляється упертими ідеологами буржуазії, колишніми членами кадетської партії, які зараз намагаються в новій фразеології проповідувати старі кадетські гасла».

Завдання

- 1) Виходячи із змісту документу, зробіть висновок, чому в представниках української інтелігенції ЦК більшовиків бачив «ворогів народу»? 2)
- Чи насправді це були «вороги народу», які становили загрозу для влади більшовиків? Чому?

З резолюції червневого (1926 р.) пленуму ЦК КП(б)У «Про підсумки українізації»

«Соціальне коріння російського шовінізму на Україні залягає в товщі російського міського міщанства (буржуазії) та в інтелігентсько-спеціальному прошарку. При цьому треба підкреслити, що російський шовінізм на Україні має міцну пілігримку в масах російського міщанства Поза Україною. За його спиною старі, далеко не вижиті забобони щодо «українського діалекту», щодо переваги російської культури і т. ін. (розмови про переваги російської культури і висунення положення про неминучість перемоги більш високої російської культури над культурою більш відсталих народів – українського, азербайджанського, киргизького та ін. – є не що інше, як спроба закріпити панування великоросійської національності, говорить постанова XII з'їзду РКП(б). Партія мусить вести рішучу боротьбу й у власних рядах, і в пролетарських масах проти забобонів російської та

русифікованої частини пролетаріату, проти перекручувань інтернаціоналізму, проти псевдоінтернаціоналізму, русотяпства, шовінізму....Рішуче борючись проти пережитків російського шовінізму, що є головною перешкодою до розв'язання національного питання, партія мусить водночас боротися й проти українського шовінізму».

Запитання

Яким та чому було ставлення більшовиків до процесу «українізації», виходячи з документа?

Робота з таблицею

Ознайомтесь з порівняльною таблицею «Національний стан справ в Україні у 1923 та 1927 рр.» і дати відповіді на запитання.

Параметри для порівняння	1923 р. (%)	1927 р. (%)
Українці у складі державного апарату	35	54
Українці у складі КП(б)У	23	52
Обсяги діловодства, що здійснювалося українською мовою	20	70
Україномовні школи	10,8	80
Видано книг українською мовою	27	понад 50

Питання

- 1) Дайте загальну оцінку змінам, що сталися у справі запровадження української мови.
- 2) У яких сферах успіхи у справі «українізації» були найбільш відчутними?
- 3) До яких наслідків, на ваш розсуд, мала призвести успішна реалізація політики «українізації»?